

УДК 94(477,42-21Любар)»1922»

**«Любарська трагедія» як апогей бойового
шляху повстанського загону Соломинського**

Ю. В. Малихін,

викладач суспільних дисциплін, спеціаліст вищої категорії;

Л. П. Малихіна,

викладач суспільних дисциплін, спеціаліст I категорії

(Житомирський агротехнічний коледж)

*На основі нових архівних джерел зроблено уточнення бойового шляху повстанського загону
Соломинського та його участі у «Любарській трагедії».*

Ключові слова: Другий Зимовий похід, повстанський загін, «Любарська трагедія»

Постановка проблеми

За останні роки з'явилась значна кількість публікацій, присвячена повстанському руху початку 20-х рр. ХХ ст. на території України проти нововстановленої тоді більшовицької влади. Але ця проблема залишається малодослідженою в рамках території сучасної Житомирської області.

Однією із фактично невідомих сторінок краєзнавчого характеру Житомирщини є подія, яка увійшла до радянської історіографії під назвою «Любарська трагедія» (в українській відповідника поки що немає). Суть її полягає в наступному. Четвертого січня 1922 р. до містечка Любар, що входило тоді до Полонського повіту Волинської губернії, прибула військова кавалерійська частина, як вважали місцеві жителі, червоноармійців (адже на них було саме червоноармійське обмундирування) для боротьби з антибільшовицькими повстанськими загонами.

Як виявилось згодом, цей підрозділ ніякого стосунку до військ Червоної армії не мав. У кінцевому результаті даний загін знищив 22 представники радянської влади у Любарі (принаймні така кількість зазначена на меморіальній плиті біля пам'ятника, що розташований у райцентрі).

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Загалом любарські події 4 січня 1922 р. висвітлено місцевим краєзнавцем С. Липком [1; 2]. Деяка інформація про них зберігається у приватних архівах місцевих дослідників П. Бондарчука та В. Канчури [3]. Певні розвідки в даному напрямі містяться у працях Д. Красносілецького [4]. Більш детально дана тема розкривається у статтях Ю. Малихіна [5; 6; 7].

Виділення нерозв'язаних раніше частин загальної проблеми

Через поверховість джерел донедавна дискусійними залишались питання: звідки взявся повстанський загін, що знищив любарський більшовицький актив, чий поглядів притримувався, хто був його керівником? Вони вже піднімались

нами, а завдяки новим даним принаймні на останні з них можна з упевненістю відповісти.

Формулювання цілей

На основі нововиявлених архівних документів всебічно проаналізувати січневі події 1922 р. у Любарі та частково відстежити бойовий шлях повстанського загону Соломинського, який безпосередньо був до них причетний.

Виклад основного матеріалу дослідження

П. Бондарчук зазначає, що Соломинський був родом із с. Авратин сучасного Любарського району [6, с. 56], натомість в особистому архіві В.Канчури є матеріали, які вказують на причетність повстанця до іншого села цього ж району – Горopaїв [3].

Існує велика ймовірність того, що Соломинський брав участь у Другому Зимовому поході військ армії УНР, після невдачі якого повернувся на малу батьківщину і продовжив антибільшовицьку боротьбу. Найімовірніше, до Листопадового рейду Соломинський приєднався після переходу груп армії УНР через польсько-радянський кордон на територію України, так як наприкінці літа 1921 р. перебував на землях сучасної Любарщини: 21 і 23 серпня цього року його загін здійснив напад на збирачів продподатку у с. Коростки Новочорторійської волості Полонського повіту [4, с. 218].

На думку про участь Соломинського у Другому Зимовому поході наштовхує і той факт, що ще з 1918 р. він мав зв'язок із Палієм-Сидорянським та Тютюнником, адже 13 грудня 1918 р. їх утрюх, як зазначають джерела, за підготовку антигетьманського повстання в Києві мали розстріляти. Лише завдяки нападу антигетьманських сил на Печерську фортецю цієї участі вдалося уникнути [8, с. 307]. Крім того (на це вказують архівні дані), Соломинський продовжував співпрацювати з петлюрівським підпіллям і після поразки армії УНР під Базаром [9, арк. 48; 10, арк. 10], а його послідовник Хомчук мав письмове розпорядження Петлюри [4, с. 218].

Натомість нові архівні джерела внесли деструктив у вже чітко вималювану картину власне «Любарської трагедії». Помилково може відродитися дискусія щодо її дати, адже у зведенні відділу боротьби з бандитизмом Волгубчека вона зазначена 3-м січня [11, арк. 64], а за даними 44 дивізії, – 5-м січня 1922 р. [11, арк. 71]. Свого часу нами було доведено, що дана подія сталася 4 січня 1922 р. [6, с. 53]. До того ж саме її вказував інструктор-організатор комсомолу Леонід Плоскер, який, отримавши цього дня 14 поранень від соломинців, дивом вижив [12].

Заслуговує на увагу й факт використання повстанцями червоноармійського обмундирування. Зазначимо, що подібні хитрощі тоді нерідко використовувались різного роду загонами для дезінформації противника [10, арк. 3; 13 арк. 32]. Особливо слід виділити те, що їх свого часу використали бійці Подільської групи Другого Зимового походу. Як згадує М. Старовіт, «...група..., наткнулась на лаву ворожої піхоти, і їхній командир запитав наших хлопців, хто вони такі, – йому відповіли: «Особый отдел по борьбе с бандитизмом и контрреволюцией». Цього паролю ми

вживали пізніше кожного разу, коли нам було не вигідно зав'язувати бій з большевиками. Переконуючим чинником були в таких випадках наші «будьоновки»..., що їх багато з наших козаків мали і по потребі одягали – коли передом, а коли задом наперед (спереду була велика червона зірка)» [14, с. 34].

Як зазначає Д. Красносілецький, після знищення любарських радпрацівників повстанці попрямували до містечка Романів Житомирського повіту. Восьмого січня об'єднаний загін Соломинського і Богомола наздогнала червоноармійська кіннота, повстанських ватажків було поранено, а 18 січня під час чергової атаки другого з них убито (район с. Нічпали Новоград-Волинського повіту). Двадцять шостого січня 1922 р. 20 повстанців Соломинського зайняли хутір Зайцево, що неподалік від Любара, а 24 лютого – с. Сибірка, (біля м. Полонне). Двадцятого березня 1922 р. загін Соломинського з'явився біля с. Стопи Новоград-Волинського повіту й попрямував у с. Зарічне. Саме 20 березня Соломинського було вбито, тож керівництво загonom тимчасово перейняв Хомчук, а після нього Соколовський (Хомчук став його помічником) [4, с. 218 – 219]. Хоча радянські джерела повідомляють, що саме під керівництвом Хомчука загін до кінця квітня 1922 р. вже був за кордоном [15, арк. 56].

Між 26 січня та 24 лютого (за даними штабу 44 дивізії) «банда» Соломинського «28/1 приблизилась к деревне Черняховка, что за 30 верст юг.-вост. Рогачева... где забрала двух милиционеров», згодом її помічено під Баранівкою, а «30/1 пришла в д. Ульху... разогнала милиционеров и взял двух с собой направились на... Пилипы, Кошары» [11, арк. 62].

Чому ж соломинці після 4 січня не розсіялись на деякий час? Адже до такої тактики часто вдавалися повстанці. Мабуть, через те, що одного з них було заарештовано, і слідчим органам вдалось дізнатись імена багатьох, хто підтримував зв'язок з загonom Соломинського, а Політбюро запропонувало ввести в районі його дій інститут заручників [11, арк. 62]. Це означало, що найрідніші повстанцям люди можуть поплатитися за їхню антирадянську діяльність. До того ж соломинців визнали «самой активной бандой» Волинської губернії (за даними на 7 лютого 1922 р.) і за неї, не даючи перепочинку, серйозно «взялися» караючі органи [15, арк. 64]. До кінця ж лютого «арестованные по делу банды Соломинского» вже активно використовувались органами влади для ліквідації загону [9, арк. 48].

Висновки з дослідження й перспективи

Таким чином, можна стверджувати, що «Любарська трагедія» була «найгучнішим» проявом антибільшовицької боротьби повстанського загону Соломинського. Навесні 1922 р. з даним угрупованням, яке протягом останнього пів року протидіяло органам радянської влади на Півдні та Південному Заході сучасної Житомирської області, було покінчено. Але з'явилися інші. Боротьба розрізнених загонів проти радянської влади, заздалегідь приречена на поразку, продовжувалась.

Список використаних джерел

1. Липко С. Місто на Случі. *Червоний прапор*. 1963. 17 грудня.
2. Липко С. До останнього подиху. *Радянська Житомирщина*. 1965. 26 грудня.

3. З особистого архіву В.Канчури.
4. Красносілецький Д. Антибільшовицький рух отаманських загонів Новоград-Волинщини в першій половині 1920-х років. *Звягель – Новоград-Волинський: від сивої давнини до сьогодення*: Матеріали Міжнародної науково-краєзнавчої конференції, присвяченої 750-річчю від першої літописної згадки про місто. Т.1. Житомир: М.Косенко, 2007. С. 215–221.
5. Малихін Ю. Участь повстанських загонів Соломинського і Соколовської в «Любарській трагедії» у світлі історичних джерел і спогадах очевидців. *Волинські історичні записки*: Збірник наукових праць. Житомир: ЖДУ ім. І.Франка, 2011. С. 66–74.
6. Малихін Ю.В. Військово-політичне протистояння на території Любарщини в 1919–1921 рр. *Шляхами творення української державності*: за матеріалами регіональної науково-практичної конференції «Боротьба українського народу за державну незалежність в 1917 – 1921 роках (до 85-річчя Другого Зимового походу)». Житомир: ПП Євенок О.О., 2006. С. 49–59.
7. Малихін Ю., Малихіна Л. Зв'язок загону Соломинського з Волинською повстанською армією. *Вісник Житомирського агротехнічного коледжу: збірник наукових праць*. Вип. 2. Житомир: ЖАТК, 2020. С 70–77.
8. Коваль Р. Багрянні жнива Української революції: 100 історій і біографій учасників Визвольних змагань. *Воєнно-історичні нариси*. Київ: Діокор, 2006. 404 с.
9. Державний архів Житомирської області, ф. Р-28, оп. 6, спр. 12.
10. Державний архів Житомирської області, ф. Р-28, оп. 6, спр. 2.
11. Державний архів Житомирської області, ф. Р-28, оп. 6, спр. 16.
12. Юзюк П. Любарська трагедія. *Новий шлях*. 1971. 1 червня.
13. Державний архів Житомирської області, ф. Р-1487, оп. 6, спр. 42.
14. Старовіт М. У Листопадовому рейді (спогади учасника). Б. м. 1968. 55 с.
15. Державний архів Житомирської області, ф. Р-28, оп. 6, спр. 7.

На основании новых архивных источников сделано уточнение боевого пути повстанческого отряда Соломинского и его участия в «Любарской трагедии».

Ключевые слова: *Второй Зимний поход, повстанческий отряд, «Любарская трагедия»*

Through the use of archived data it was clarified the fighting way of Solomonsky's rebel detachment and its participation in Lubar Tragedy.

Key words: *The Second Winter Expedition, rebel detachment, Lubar Tragedy.*